

ANUARIO DEL SEMINARIO DE FILOLOGÍA VASCA «JULIO DE URQUIJO»

International Journal of Basque Linguistics and Philology

XLVI-2

2012

Gipuzkoako Foru Aldundia
Diputación Foral de Gipuzkoa

Universidad del País Vasco
Euskal Herriko Unibertsitatea

© «Julio Urkixo» Euskal Filologia Instituto-Mintegia
Instituto-Seminario de Filología Vasca «Julio de Urquijo»
«Julio Urkixo» Basque Philology Seminar Institute
© Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco
Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua

ISSN: 0582-6152

Depósito legal / Lege gordailua: BI - 794-07

ANUARIO DEL SEMINARIO DE FILOLOGÍA VASCA
"JULIO DE URQUIJO"

International Journal of Basque Linguistics and Philology
ASJU, XLVI-2, 2012

JORGE ETXAGUE BURGOS, Arrasateko Erreketaren Eresiak eta Erdi Aroko madarikazio-formula eklesiastikoak: <i>sumi</i> aditz erroaren inguruan	1
F. BORJA AGINAGALDE eta BLANCA URGELL, XVI. mendeko mendebaldeko lekukotasun berri bat: Sarasketa hiztegitxo	13
IÑAKI ALDEKOA BEITIA, Graciosoaren figura Barrutiaren teatroan.	31
EIDER RODRÍGUEZ MARTÍN, La influencia de la biografía de Joseba Sarrionandia en la recepción crítica de su obra.	53
URTZI REGUERO UGARTE, Erdi Aroko euskararen historia kanpotik eta barnetik	63
ANDER EGURTZEGI, Hugo Ernst Schuchardt: bibliografía vasca	161
ARIANE ENSUNZA ALDAMIZETXEBARRIA, Gernika-Lumoko euskararen aldakortasuna: aldagai fonetiko zenbait	177
JOSÉ ANDRÉS ALONSO DE LA FUENTE, Noticias de lingüística histórica (III)	245
BEATRIZ FERNÁNDEZ, <i>-(k)i</i> eta <i>-ra</i>	257
MAITENA ETXEBARRIA, Bilingüismo y realidad sociolingüística de la lengua del grupo Wayuu en el Caribe Colombiano	271
Liburu berriak / Reseñas / Reviews	
PETER AUSTIN y JULIA SALLABANK (eds.), <i>The Cambridge Handbook of Endangered Languages</i> , Cambridge University Press, Cambridge, 2011, 578 pp. (Camilo Enrique Díaz Romero)	295
BERNHARD HURCH (ed.), <i>Seberino Bernardo de Quirós, Arte y Vocabulario del Idioma Huasteco (1711), Lingüística Misionera 3</i> , Iberoamericana-Vervuert, Madrid, 2013, 256 pp. (Camilo Enrique Díaz Romero).	305

ISSN: 0582-6152 [XLVI-2]

9 770582 615466

-(K)I ETA -RA

Beatriz Fernández

(UPV/EHU)

Laburpena

Lan honetan, -(k)i morfema, aplikatibo bat dela proposatuko dut. Aplikatiboa orokorturik dago euskaraz eta ez dago honi dagokionez, diferentzia sintaktiko esanguratsurik hizkeren artean. Alabaina, ipar-ekialdeko hizkeretan, hasierako testigantza idatzietatik, forma analitiko iragankor datibodunetan, hots, draut bezalakoetan -ra morfema arazlea (Lafon 1980 [1944]) ere jasotzen da, gaur egun jada testigantza bizirik ez duen arren. Leizarraga da horren lekukoetako bat. Lan honetan, bada, Leizarragaren sistemako hauek bezalako aditz jokatuak izango ditut mintzagai, eurak baitira arazlea zein aplikatiboa batera erakusten dituzten forma bakarrak. Lanean zehar erakutsiko dudanez, adizki hauetako -ra arazleak kanpo argumentua gaineratzen du egiturara, baina berarekin batera -(k)i aplikatiboa ere badago, eta hau da, hain zuzen, datibo argumentua gaineratzen duena. Aplikatibo hori batzuetan morfologikoki argiro ageri da -ki edo -k gisa, eta besteetan zeharbidez, datibo komunztadura hizkiak antzaldatuz. Azkenik, badira batere adierazgarri morfologikorik ez duten aplikatiboak. Horiexek, aplikatibo isil bati esker sortzen direla proposatuko dut.

Abstract

In this paper, I will propose that the Basque inflectional morpheme -(k)i is an applicative morpheme which ‘applies’ (dative) object arguments to the structure. This morpheme appears mostly to the left of the root and precedes the dative agreement markers. The applicative strategy to add dative objects is general across Basque varieties, there being no meaningful syntactic differences among them in this area. However, in north-eastern varieties, from the earliest texts, a causative morpheme -ra (Lafon 1980 [1944]) is also attested in ditransitive auxiliary forms (as can be seen in the 16th century system found in writers such as Leizarraga). This causative morpheme adds an external argument to the structure. As I will show, this causative element combines with the applicative morpheme in Leizarraga’s ditransitive forms. In such cases, the applicative can be morphologically realized (as -ki or -k), or alternatively, it can change the phonological shape of the dative agreement markers themselves. Besides, there are some forms which include the causative morpheme but no overt applicative. As dative agreement markers are also found in these forms, I will conclude that a silent applicative is also present in the derivation of these auxiliary forms.

Hastapenak¹

Euskaraz, perpausean datibo sintagmak gaineratzeko estrategia nagusia da *-(k)i aplikatiboa* agertzea inflexioan, adibidez, *Jonek liburua dakar* perpauseko adizki trinkoak, kideko *dakarkigu* erakusten du datibo eta guzti, *Jonek guri liburua dakarkigu* perpauseko adizkian, eta *-(k)i* da *guri* datibo sintagma egiturara gaineratzen duen aplikatiboaren erakusgarri morfologikoa (Elordieta 2001, Rezac 2006). Estrategia hori bera antzematen da forma analitikoetan ere hizkera diferentziak gora behera, adibidez, euskara batuko zein erdialdeko *ekarri digu* edo mendebaldeko *ekarri deusku* adizkietan. Bi aditz forma hauetako *-(k)i* eta *-(ts)i*, hurrenez hurren, ez dira buru aplikatibo bat beraren adierazpide morfologiko ezberdinak besterik (Fernández 2014).

Bada, lan honetan hipotesi bera defendatuko dut ipar-ekialdeko hizkeretarako ere, hots, gainontzeko hizkeretan bezala, aplikatiboak gaineratzen dituela datibo argumentuak. Hizkera hauetan idatzizko testigantzarik zaharrenetatik, aplikatiboaren estrategia bera jasotzen da *draucu* bezalako forma analitiko iragankor datibodunetan, eta Leizarraga da, beste askoren artean, horren lekuko (Zulaika 1998). Lafonen (1999 [1961]: 425-426) arabera, *draucu* bezalako formetan *-k* da *-g(u)* kontsonantea ahoskabetu eta itxura aldatzen duena, hots, gure aplikatibo morfologikoa, eta *-kren* ildo beretik azaltzen ditu egile berak baita *drauçu* edo *draut* bezalakoak ere. Hor-taz, *-(k)i* aplikatibo morfologikoa dagoke adizki hauen guztien oinarrian. Bestalde, *drauca* eta *draucate* bezalako formak daude Leizarragaren sistema berean, eta forma hauetan ere, *-(k)i* aplikatiboaren *-k* morfema bera bereiz daiteke *-a* singularreko hirugarren pertsonako datibo komunztadura hizkiaren ezkerretara. Ostean, morfologikoki gardenagoak dira pluraleko hirugarren pertsona absolutiboa duten formak, hala nola, *drauzquit* edo *drauzquidaçue*, *-(k)i* aplikatibo morfologikoa garbiri erakusten dutenak. Jakina, halakoetan, nik neuk behintzat ez nuke esango *-zki* pluralgilea dagoenik, *-z* pluralgilea eta *-(k)i* aplikatiboa daudela baino, hots, bi morfema beregain. Intuizio hori bera aurki daiteke lehenago ere beste egile batzuen lanetan (Lafon 1999 [1961]: 419-420, Rebuschi 1984: 618, Hualde 2003: 211).

Itxuraz, zailxeagoa da *-(k)i* aplikatibo morfologikoa aurkitzea beste adizki batzuetan. Adibidez, *hiri* datiboko pertsona izenordainari dagozkion adizkien artean, *drauat/draunat* eta *drauagu* daude. Adizki hauetan ez dirudi aplikatiboa morfologikoki gauzatzen denik. Hori bera esan liteke *draudate* formaz ari garela. Izan ere, Lafon (1999 [1961]: 426) zuzen balego dioenean *draut* bezalako formetan, *-t* (< *da*) kontsonantearen ahoskabetzea *-k* morfemari zor zaiola, orduan, *draudate* adizkian, zeinetan *-d* kontsonante ahostuna dugun eta ez ahoskabea, *-krik* ez dela pentsatu beharko genuke. Beste alde batetik, datibo kasuko *haiei* dagozkien *drauet*, *drauegu*,

¹ Lan hau *-(k)i* izenburupekoaren segida naturala da, nahiz eta lehenago ikusiko duen argia. Lan bietako gaien gainean, Beñat Oihartzabal, Patxi Goenaga, Jon Ortiz de Urbina, Richard S. Kayne, Ane Berro, Ane Odria eta José Ignacio Hualderekin luzaz ezbataidatzeko aukera izan dut aurrez aurre zein idatziz. Nire bi lan hauek, beraz, asko zor diete hizkuntzalari hauei guztiei. Esan gabe doa lanaren erantzukizun osoa nire delako bakarrik. Emaitza hauetara ekarri gaituen ikerketak Europar Batasunaren ikerketarako, teknologia garatu eta erakusteko Zazpigarren Esparru Programa laguntza jaso du 613465 diru-laguntza hitzarmenaren bitartez. Gainerakoan, lan hau ondoko instituzio eta ikerketa proiektuek babestu dute: Eusko Jaurlaritzak (IT665-13); Espainiako Ekonomia eta Leihakortasun Ministerioak (FFI2011-26906) eta Frantziako Agence Nationale de la Recherche delakoak (RDKR 2012-16 eta TSABL (2008-2011: ANR 07 CORP 033)).

draue bezalakoetan ere, *-(k)i* aplikatiboa ez da morfologikoki burutzen. Hortaz, nire hipotesiaren arabera, euskaraz badira aplikatibo morfologikorik gabe egiturara gaineratzen diren datibo argumentuak, printzipioz burutzapen morfologikorik ez izateak ez baitu esan nahi aplikatiborik ez dagoenik (nola gaineratuko lirateke, bestela, datibo argumentuak?). Egia da aplikatiboak, ia definizioz (eta batez ere definizio tipologikoaren arabera —ikus adibidez Polinsky 2013—), erakusgarri morfologiko bat behar duela, eta aplikatiborik jatorrena, bantu hizkuntzetan eta hizkuntza uto-aztekarretan jasotzen dena beste batzuen artean, inflexioan ageri den morfema batekin identifikatzen dela —euskararen kasuan *-(k)il/(ts)i* morfemarekin—. Alabaina, gramatika teorikoan egitura aplikatiboak proposatu izan dira *stricto sensu* aplikatiborik ez duten hizkuntzetarako ere, adibidez ingelesko *osagarri bikoitzeko egiturak*, hots, *John gave Mary a book* ‘Jonek Mireni liburua eman zion’ bezalako egiturak erator-tzerakoan (Pylkkänen 2003/2008). Euskarara itzuliz, aplikatibo morfologikorik gabeko formak ez dira mugatzen adizki analitikoetara. Izan ere, Leizarragaren sistematan bertan badaude halakoak adizki sintetikoekin batera, hala nola, *egon* aditzeko *daut* irangangaitza edo *erran* aditzeko *darradaçue* iragankorra. Eta hauek ez dira Leizarragaren formak bakarrik: lehenxeago ere bada euren testigantzarik, adibidez, Etxeparearen (1995 [1545]) *Amoros jealousy* ederraren *bihotza daut bethi ere nigarrez* esaldiko *daut* adizki bera. *Daut* hori *dagot* edo *-(k)irik* gabeko *dagokit* adizkiaren kidekoa da (Lafon 1980 [1944]: 393). Halakoak, beraz, aplikatibo isil bati esker sortzen direla proposatu nahi dut lan honetan.

Jakina, atariko honetan aipatu ditudan ipar-ekialdeko forma analitiko guztiek, hego-mendebaldekoek ez bezala, *-(k)i* aplikatiboa ez ezik, *-ra* morfema arazlea (Lafon 1980 [1944]: 228, 429) ere erakusten dute. Arazlea eta aplikatiboa biak egotea ez da ez teorikoki harritzekoa ezta tipologikoki ezezaguna ere. Bantu hizkuntzetan, txitxeberaz (Hyman 2003) edo luganderaz (McPherson & Paster 2009), esate baterako, biak agertzen dira batera. Arazleak, aplikatiboak bezala, egiturara argumentu bat gaineratzeko bidea ematen du giza hizkuntzan, eta hortaz, euskaraz ere bai. Alabaina, aplikatiboek ez bezala, arazleak kanpo argumentua gaineratzen du, eta itxura guztia- ren arabera horixe bera egiten du ipar-ekialdeko forma hauetan ere. Kontuan izan, gainera, *-ra* morfema hori ez dela forma iragankorretan baino ageri, (Leizarragaren) hizkera bereko forma iragangaitz analitikoetan ez baita halakorik. Hortaz, badirudi zilegi dela buru arazle horri egozte kanpo argumentua sartzea egiturara. Bestalde, egitura arazle berean, kanpo argumentuaz gain, arazia ere badago. Bada, nire iritziz, arazi hori gaineratzen duena *-(k)i* aplikatiboa da, gainontzeko hizkeretan eta hizkera bereko gainerako adizkietan bezala.

Beste hipotesi bat litzateke *-ra* morfema arazleari egozte datiboa bera gaineratzea batez ere *-(k)i* aplikatiboaren arrastorik ez dagoen adizkietan. Izan ere, ez dira ezezagunak munduko hizkuntzetan arazlearen eta aplikatiboaren arteko sinkretismoak (Dixon & Aikhenvald 2000, Shibatani & Pardeshi 2002: 166-172), adibidez erruanderaz (Kimenyi 2004) edo nahuatleraz (Tuggy 1988). Nolanahi ere, sinkretismo horiek nagusiki (ez bakarrik) aplikatibo instrumentalarekin edo komitatiboarekin geratu ohi dira, eta erruanderaz edo nahuatleraz ez bezala, halako aplikatiborik ez dugu euskaraz. Hortaz, ez da oso probablea arazlearen morfema bera aplikatibo gisa aurkitzea, aplikatibo instrumentala edo komitatiboa arras ezezagunak direnean euskaraz. Bestelako arrazoi teorikoak ere badira hipotesi hori baztertzeko. Azkenik, hipotesi

honek datuei ere aurre egin beharko lieke, eta azaldu beharko lituzke beste modu batez, *-(k)i* morfema nola edo hala erakusten dituzten forma guztiak.

Lana halaxe egituratuko dut. Lehenik, *-(k)i* aplikatiboaz eta *-ra* arazleaz gogoeta egingo dut; bigarrenik, *-(k)i* aplikatiboaren hipotesia aztertuko dut, hasieran ohar bat eginez bere askotariko aldaera morfologikoen inguruan, eta ondoren Leizarragaren sisteman aplikatiboak erakusten dituen askotariko formak arakatuz; hirugarrenik, aplikatibo morfologikorik gabeko adizkiak aztertuko ditut bai forma analitikoetan bai sintetikoetan. Ondorio nagusiak laburbilduko ditut laugarren eta azken atalean.

1. *-(K)i* eta *-ra*

Euskaraz munduko gainerako hizkuntzetan bezala, aditz iragangaitz eta iragan-korrrak daude, eta mota batekoa edo bestekoa izateak zerikusia du bakoitzak duen argumentu kopuruarekin. Aditz iragangaitzek argumentu bakarra dute, adibidez, *Jon liburutegitik etorri da* perpausako *etorri* aditza iragangaitza da, eta iragangaitza dela diogu, argumentu bakarra duelako, hain zuzen. Argumentu hori *Jon* da eta perpausako subjektua da. Aldiz, aditz iragankorrek bi argumentu dituzte, esate baterako, *Jonek liburua ekarri du* perpausean, *Jonek* eta *liburua* dira argumentu horiek, eta subjektu eta osagarria dira, hurrenez hurren. Hala ere, argumentu bat eta biko oinarritzko egitura hauei beste argumentu bat gaineratu dakieke, eta orduan, *Jon niri etorri zait* eta *Jonek niri liburua ekarri dit* bezalakoak sortzen dira. Hizkuntzalaritzan, azken egiturari eta *ekarri* aditzari berari *ditransitiboak* (ingelesez, *ditransitive*) deitu ohi zaie. Nik hemen *iragankor datibodunak* deituko diet Fernández eta Ortiz de Urbina (2010) deiturak erabiliz, eta *iragangaitz datibodunak*, bestalde, *etorri zait* bezalakoak. Izan ere, oinarritzko egitura bietara gaineratu den argumentua datibo sinta-gama bat da (*niri*) eta inflexioan datibo komunztadura hizki baten bitartez agertzen da (*-t* hizkiaren bitartez). Bada, lan honetan, Fernándezen (2014) lanari segida eman eta proposatuko dudanez, argumentu hori gaineratzen duena *-(k)i* morfema *aplikatiboa* da euskaraz (Elordieta 2001, Rezac 2006). Morfema aplikatibo hori aditz erroaren ezkerretara zein eskumatara ager daiteke, nahiz eta lan honetan bereziki aztertuko dudana erroaren eskumatara dagoena den, hots, datibo komunztadura hizkia ondoan duena.

-(K)i morfemari dagokionez, aplikatibo deituraren aipamena horren aspaldikoa ez den arren, lehenagokoak dira morfemaren beraren aipamena eta analisia. Lan guztien artean, beharbada, Trasken (1981, 1997) lanak aipa genitzake. Gogoratu bera izan zela, gainera, morfemari *dative flag* (euskaraz, *datibo ikurra*) izena eman ziona, oraindik ere inflexiozko morfemen deskribapenean, euskal hizkuntzalarien artean erabiltzen den deitura, estatus teorikorik ez duen deitura izan arren. Alabaina, inor gutxik lortu ditu Lafonen (1980 [1944], 1999 [1961]) analisisen zehaztasun eta argitasuna, eta hona ekarri dudana proposamenak bere iturritik edan du, hein handi batean.

-(K)i aplikatiboaren estrategia orokorturik dago euskaraz aldaera morfologikoak gora behera: forma analitiko iragankor datibodunetan, *ekarri dit* jasotzen da erdialdeko hizkeretan eta euskara batuan, eta *ekarri deust* mendebaldekoetan, hots, aplikatibo beraren *-(k)i* eta *-(ts)i* aldaerak, hurrenez hurren. Alabaina, ipar-ekialdeko hizkeretan, testu klasikoetan bederen, *-ra* morfemaren testigantza dago kideko *draut*

forman. Leizarraga da horren lekuko (Zulaika 1998). Ondoren ikus daitezke hizkeraz hizkera, (a) forma analitiko iragankor soilari dagozkion forma datibodunak (b,c,d).

- (1) a. ekarri d-u
 ekarri.PRF DM-edun-1sgERG²
- b. ekarri d-i-t (erdialdea)
 ekarri.PRF DM-(edun)-APL-1sgDAT-(3ERG)
- c. ekarri d-e-u-(t)s-t (mendebaldea)
 ekarri.PRF DM-DM-(edun)-APL-1plDAT-(3ERG)
- d. ekarri d-ra-u-t (ekialdea, Leizarraga)
 ekarri.PRF DM-ARAZ-(edun)-1plDAT-(APL)-(3ERG)
- e. ekarri d-a-u-t (ekialdea, gaur egun)
 ekarri.PRF DM-DM-(edun)-1plDAT-(APL)-(3ERG)

Ipar-ekidaldeko *-ra* morfema hori *arazle* bat da, Lafonek (1980 [1944]: 228, 429) aspaldi erakutsi zuen bezala —ikus, diferentziak diferentzia, Gómez eta Sainz (1995), intuizio bera dutenak—. Arazlea, aplikatiboaren antzera, argumentuak gaineratzeko mekanismo unibertsal bat da, nahiz eta egiturara gaineratzen duen argumentua ez den osagarri bat, kanpo argumentu bat baino. Leizarragaren sistemara begira, eta orokortu daitekeen ezaugarria da berau, *arazle* hori ez dago egitura iragankorretan baino, ez baita inoiz ere jasotzen iragangaitz analitikoetan. Bestalde, *-ra* arazlea teorikoki interpretatzen dugunean, kanpo argumentua (*arazlea*) gaineratzen duen buru gisa hartu behar dugu. Honi dagokionez, nire ikuspuntua ez da guztiz Lafonen ikuspuntu bera, *-ra* morfema hori ez baita **radu/rau* erroaren atal huts bat, buru beregain bat baino.

Besterik da jakitea egitura *arazle* horrek zer adierazten ote duen. Horri dagokionez, berriro ere argigarriak dira Lafonen (1980 [1944]: 429) hitzak, **raduk* (edo bere laburdurak *-rauk*) *jabetza arazia* (frantsesez, *la possession provoquée*) adierazten duela dioenean.³ Izatez jabetza adierazteko **edun* badugu (**edun* dena delakoa dela), orduan arazoizkoa dirudi pentsatzeak *-ra/u* buruen segidak jabetza arazia adierazten duela. Eta hain puzzle konplexu baten atalek, elkarri horren nekez lotzen zaizkiola diruditenek bapatean bat egiten dute: Leizarragaren sisteman, *emanen* kidekoak izan daitezke (Lafon 1980 [1944]: 228-229, 427, 429) *-ra/u* segidak dituzten formak ere —ikus Zulaika (1998: 316-318)—.

Egitura *arazlean*, bestalde, *araziak*, edo Lafonen interpretazioaren arabera, jabe *araziak* hartuko lituzke zehar osagarri bati dagozkion ezaugarriak: datibo kasua eta komuntzadura, beste batzuen artean. Izan ere, *-ra* arazlea hizpide ditugun formetan, aplikatibo batekin batera agertzen da. Hori morfologikoki garbiro ikus daiteke *drauca* bezalako adizki batean, *-k* morfema soilari begira, hots, *-a* singularreko hi-

² Hauexek izango dira leanean zehar erabiliko ditudan laburdurak: ABS = absolutiboa; APL = aplikatiboa; ARAZ = arazlea; ASP = aspektua; DAT = datiboa; DM = denbora/modua; ERG = ergatiboa; ORN = oraina; pl = plurala; sg = singularra; 1-2-3 = lehen, bigarren eta hirugarren pertsona.

³ “**radu-* (et) doit être le causatif de *du-* : cette racine n’exprime pas proprement le passage en d’autres mains, mais un procès sans terme, la possession provoquée, c’est-à-dire qui existe par l’acte du donateur et par rapport à un tiers, le nouveau possesseur; *-ra* n’a donc que des formes à objet de référence”. Lafon (1980 [1944]: 429). Ikus *ñabardurak ñabardura*, baita Lafon (1999 [1961]: 411).

rugarren pertsonako datibo komunztadura hizkiaren ezkerretara dagoenari. *-K* morfema hori da datibo argumentuari sarbidea ematen diona; arazleak, berriz, ergati-boari. Arazle eta aplikatiboa, biak batera agertzea teorikoki posiblea izateaz gain, tipologikoki ere ez da arraroa. Izatez, bantu hizkuntza batean baino gehiagotan aurki daitezke arazlea eta aplikatiboa batera, hala nola, txitxeberaz (Hyman 2003) edo luganderaz (McPherson & Paster 2009). Azkenik, euskarara begira gaudela, bi buruen kokapena ere ez da bera inflexioan: bata *-ra* arazlea *-u-* erroaren ezkerretara dago, eta *-(k)i* aplikatiboa erroaren eskumatara eta datibo komunztadura hizkiaren ondoan. Hortaz, bi buru direla dirudi. Buru bakarraren azaleratzeko bi modu balira, orduan biek kokapen bera izatea espero genezake (Ane Berro, buruz buru), eta ondorioz, biak ezin litezke aldi berean agertu.

Dena den, *drauat/draunat* bezalako adizki batera begira, beste hipotesi bat izan liteke *-ra* morfema arazleari egoztea datiboa bera gaineratzea, zeren adizki honetan, printzipioz ez baitago *-(k)i* aplikatiboaren arrasto morfologikorik. Hipotesi honen arabera, *-ra* dirudiena datiboa gaineratzeko mekanismo bat litzateke, eta hortaz, aplikatibo bat. Arazlearen eta aplikatiboaren arteko sinkretismoa izango genuke orduan, munduko hizkuntzetan ezaguna den fenomeno (Dixon & Aikhenvald 2000, Shibatani & Pardeshi 2002: 166-172). Kontua da, sinkretismo hori hizkuntza batzuetan aplikatibo onuradunarekin gerta daitekeen arren, pимерa, hizkuntza uto-aztekarrean (Avelino & Lewis 2000) bezala, kasu asko eta askotan, aplikatibo instrumentalarekin edo komitatiboarekin⁴ gertatu ohi direla. Aplikatibo instrumentalaren adibidea ikus daiteke ondoren. Erruanderaz, morfema bat bera (*iish*) erabiltzen da arazlea eta aplikatiboa adierazteko (Kimenyi 2004):

- (2) a. Umuhuúngu a-ra-tém-eesh-a igití intóorezo
 mutila hura-ORN-moztu-APL-ASP zuhaitza aizkora
 'Mutila zuhaitza mozten ari da aizkorarekin.'
- b. Umugabo a-ra-tém-eesh-a umuhuúngu igití
 gizona hura-ORN-moztu-ARAZ-ASP mutila zuhaitza
 'Gizona mutilari zuhaitza moztu arazten ari zaio.'

(a) perpauseko aplikatiboa instrumentala da, hau da, *intóorezo* 'aizkora' egituran argumentu gisa agertzen dena instrumentala da rol-tematikoari dagokionez. Aldiz, (b) perpausean morfema berak egitura arazle bat sortzen du —ikus Tuggy (1988) nahuatlerarako—. Jakina, guk ez dugu halako aplikatibo instrumentalik euskaraz, hau da, instrumentala adierazteko ez dugu postposizio sintagma bat besterik, dela komitatiboarekin (*aizkorarekin*), dela instrumentalarekin (*aizkoraz*) adierazirik. Ez dugu ezta aplikatibo komitatiborik ere. Gure inongo datibok ez du euskaraz instrumentalik edo komitatiborik adierazten, nahiz eta helburua, iturburua, onuraduna, jabetza eta abarrak adieraz ditzakeen. Hortaz, ebidentzia tipologikoak gora behera, ez da oso probablea euskaraz arazlearen eta aplikatiboaren artean halako sinkretismorik izaterik. Buruaren kokapenari begira ikus daitekeenez, gainera, gunere berean agertzen dira bai aplikatiboa bai arazlea (euskaraz ez bezala).

⁴ Euskal gramatikan nagusiki *soziatiboa* (Euskaltzaindia 1985) deitu izan duguna, nahiz eta inoiz edo behin *komitatibo* hitza ere aurki daitekeen (Hualde 2003: 184).

Ondorioz, hasieratik eman dudan hipotesiak dirudi egokiena baita *-(k)i* aplikatibo morfologikorik ez duten *drauat/draumat* bezalako adizkietarako ere, hots, aplikatiboa dela datibo argumentuak gaineratzeko estrategia nagusia. Hipotesi hau bat dator gramatika historikoan egin diren zenbait egileren analisisekin, batez ere Lafonen analisi bikainekin (Lafon 1980 [1944], 1999 [1961]), eta lehenago ere esan dudan bezala, horietan du oinarri. Lan berrietara etorritik, Ariztimuñoren lanak (2014a,b) ere irakur daitezke. *-(K)iri* aplikatiboa iritzi gabe ere, morfema honen eta bere aldearen inguruko eztabaida esanguratsua aurki daiteke lan hauetan. Ondoko atalean (2), hipotesi hau esploratuko dut sistema bakar bati begiraturik, hots, Leizarragaren sistemari. Lan hau egiteko Zulaikaren (1998) doktore tesiaz baliatu naiz, ikertzaileon eskura datuak sistematikoki jaso eta sailkatu dakartzan lan empiriko eskergaz.

2. *-(K)i*

Lan honen hasieratik esan dudan bezala, aplikatiboa orokorturik dago hizkera guztietan, lehenengo testigantza idatzietatik aurrera. Leizarragaren sistemara begira, adibidez, *izan* aditz laguntzailearen forma irangaitz datibodunetan, *çait*, *cayo*, *çaicu*, *çaicue* eta *caye* daude beste batzuen artean (Zulaika 1998: 362-363), eta forma hauetan guztietan, *-(k)i* aplikatiboa ageri da erroaren eskumatarara eta datibo komunztadura hizkiaren ondo-ondoan. Ez dago, horri dagokionez, diferentzia esanguratsurik gainerako hizkeretan aurkitzen diren formekiko. Bestelakoak irudi lezakete forma iragankor datibodunek, orain arteko eztabaidan ikusi dugun bezala, besteak beste, *-ra* morfema jasotzen delako euren barruan. Nolanahi ere den, *-ra* hori alde batera utzirik, forma hauetan ere *-(k)i* aplikatiboa dago, eta bera da, lan honetan behin baino gehiagotan esan dudan bezala, datibo argumentua gaineratzen duena.

2.1. Ohar bat *-k*, *-ki*, *-i*, *-ts* eta *-tsi* morfemez

Beharbada honaino helduta, komeniko litzateke *-k*, *-i* eta *-kiri* buruzko ohar bat egitea, jarraian ikusiko ditugun formetariko batzuek, izatekotan, aplikatiboaren *-k* aldaera erakusten baitute, eta ez *-ki* bete-betean ez *-i* ere. Ez da inondik inora nire asmoa (ezta nire zeregina) forma horien lotura fonologiko edo morfologikoa argitzea, lehenago batez ere gramatikari historiazaleek egin dutenaren ildotik —ikus eztabaida baterako, Ariztimuño (2014b)—. Nire gogoetaren ikuspuntua sintaktikoa denez, nire galderak bestelakoak dira halabeharrez. Beraz, laburbildu eta iruzkindu ditzagun zenbait puntu esanguratsu, morfema hauen izaera sintaktikora begira.

Lehenik eta behin, esan beharra dago morfema hauek guztiak, hots, *-k*, *-ki* eta *-i*, eta *-ts* eta *-tsi* datibo komunztadura hizkiarekin lotu izan direla, eta hortik datorrela, besteak beste, morfema hauei emandako deiturak, hala nola, Trasken (1977) datibo ikurra, lehenago ere aipatu duguna, Rebuschiren (1984: 617) *affixe pré-datif* eta Hualderen (2003: 201, 210) *dative pre-suffix*. Alabaina, nik hemen proposatzen dudan bezala, morfema hauek zerikusia balute aplikatiboarekin, edo zehazki esanda, aplikatiboaren burutzapen morfologikoak balira, orduan batez ere gaineratutako (datibo) argumentuarekin lotu beharko genituzke, eta bere argumentu estatusaren ondorioa litzateke datibo komunztadura hizkia. Izan ere, egitura aplikatiboetan, argumentu estatusa duen sintagma bat agertzen da aplikatiboari esker, baina ez nahitaez

harekin lotutako komunztadura hizki bat. Izatez, argumentu estatusa izatearen ondo-rioretako bat da komunztadura hizkia erakustea. Hortaz, lotura ez da *datibo ikurraren* eta datibo hizkiaren artekoa, ez bada aplikatiboaren eta datibo sintagmaren artekoa, eta ondorioz, datibo komunztadura hizkiarekikoa. Alperrikako ñabardura irudi leza-keen arren, teorikoki esanguratsua da.

Bigarrenik, morfema hauek guztiak aplikatibo sintaktiko bakar bati zor zaizkio bai egungo euskarari bai Leizarragaren garaian ere, hau da, *-k* eta *-ts* morfemak *-itik* bereizi nahi baditugu, badira horretarako arrazoi morfologikoak (eta fonologikoak); aldiz, garai hartatik hona behintzat, arrazoi sintaktikorik itxuraz ez.⁵ Jo dezagun, adibidez, Traskek (1982: 289) arrazoia zuela zioenean *-k* eta *-ts* preposizioak zirela. Fernández (2014) lanean nioen bezala, oso ondo lotzen zaio hipotesi hori Bakerrenari (1988) egitura aplikatiboak preposizio baten inkorporazioaren ondorioa direla dioenean. Gainera, lan ildo hori segitu dute hizkuntzalarietako batzuek, batez ere Albizuk (1998) edo Ormazabal eta Romerok (1988), euren beste zenbait lanen artean. Hortaz, Trasken hipotesia zuzena izan liteke beharbada, batez ere aplikatiboa preposizioaren inkorporaziotzat jotzen duten ikertzaileentzat. Alabaina, aplikatiboa preposizioaren inkorporaziotzat gisa ikusten dutenak, berehala ohartuko liriteke (eta ondo ohartuak daudela esango nuke) *-k* eta *-ts* morfemez gain, *-i* morfema ere agertzen dela inflexioan, bakarka batzuetan eta eurekin batera besteetan, eta morfema hori *bera* dela, hain zuzen ere, datibo sintagma markatzen dituen kasu marka. Hortaz, Trasken hipotesia zuzena izan liteke beharbada, batez ere aplikatiboa preposizioaren inkorporaziotzat jotzen duten ikertzaileentzat. Segi dezagun, bada, bere bidea. *-K* eta *-ts* preposizioak balira, orduan oso litekeena da bi preposizio izatea, *-k* eta *-ts* morfemak eurak batetik eta *-i* morfema bestetik, eta bi balira, orduan bi argumentu gaineratu beharko liriteke, eta ez bakarria. Kontua da *-k*, *-i*, *-ts* edo *-ki*, *-tsi* izan, gehienez ere datibo argumentu bat gaineratzen dela, ez gehiago. Hortaz, adituek esango digute zer irizten dioten honi guztiari aitzineuskaraz-edo ari garela, baina Leizarragaren garaitik hona, bederen, aplikatibo sintaktiko bakarria dago, morfologikoki morfema konplexua (izan) den arren.

Bestalde, aplikatiboa beste modu batez interpretatuko balitz teorikoki, adibidez à la Pylkkänen (2003 / 2008), eta ez nahitaez preposizioaren inkorporazioaren ildotik (Baker 1988), orduan problema sintaktiko bera izango genuke: aplikatibo buru bat *-(k)i/-ts(i)* edo bi *-(k)/-ts* vs. *-i* genituzke? Bada, bestelako ildo teorikoak jarraituz ere, aplikatibo buru bakar bat izango genuke, eta ondorioz, egiturara gaineratutako (datibo) sintagma bakarria. Askotariko aplikatiboak dituzten hizkuntzak badaude, bantu hizkuntzak beste batzuen artean, baina aplikatiboetarik bakoitzak bere argumentua gaineratzen du. Besterik da ea inflexioan morfologikoki modu berean burutzen den mekanismoak gaineratzen dituen datibo sintagma guztiak izaera berekoak diren edo ez. Esate baterako, *gustatzen zait/hurbildu zait* diogunean, inflexioan *zait* gisa agertzen denak (eta *i* aplikatiboa biltzen duenak) izaera bereko datiboak gaineratzen dituen edo ez (ikus Fernández eta Ortiz de Urbina 2010 xehetasunetarako). Berez, beharbada aplikatibo bat baino gehiago egon daiteke euskaraz, baina inflexiora be-

⁵ Jo Lafonen (1999 [1961]: 426) testura, eztabaida beti interesgarri baterako, eta *-k* eta *-i* morfemen arteko *-ki* eta *-ik* hurrenkeren inguruko gogoeta baterako.

gira, morfologikoki erroaren eskumatara *-k*, *-i*, *-ts* edo *-ki* *-tsi* gisa burutzeak ez du ondorio sintaktikorik.

Hirugarren eta azkenik, lan honetan orain artean ez dut aipatu erroaren ezkerretara agertzen den aplikatiboa. Aplikatibo hori beti eta salbuespenik gabe *-i* da (Lafon 1980 [1944]: 422, Oregi 1973: 268) eta alokutiboaren aplikatiboarekin lotu daiteke (Fernández 2014), adibidez, *n-i-a-go-k/n* adizkian, *-k/-n* alokutibo hizkiak, itxuraz behintzat *-i* aplikatiboak gaineratzen ditu. Leizarragaren sisteman, adibidez, *niagoc*, *dia(g)oc/diagon*, *guiaudec* eta *diaudec* jasotzen dira (Zulaika 1998: 602), eta guztiek erakusten dute erro aurreko *-i* aplikatiboa. Hau izan liteke beharbada beste arrazoi bat *-k* eta *-ts* batetik eta *-i* bestetik morfema beregainak direla aldarrikatzeko. Izatez, aplikatiboak euskaraz beste kokaleku bat ere baduela erakusten digu, ez nahitaez erroaren eskumatara (eta datibo komunztadura hizkiaren ondo-ondoan). Beste bate-rako utziko ditut honen inguruko xehetasunak baina oso litekeena da aldi berean askotariko aplikatiboak inon badaude, alokutiboetan egotea, morfologikoki zalantzarik gabe erroaren aurreko *-i* eta erroaren osteko *-(k)i* konbinatzen diren agerraldietan.

2.2. -(K)i aplikatiboa *draut* eta *abarretan*

Ildo teorikoa une batez utzi eta komeni da datuak begiratzen hastea. Gogoratu Leizarragaren sistema hautatu dugula azterketa hau egiteko, eta aztertu beharreko adizkiak, nagusiki forma analitiko iragankor datibodunak direla, hots, *drauten* gisakoak (ikus Zulaika 1998: 412-415, 454-468). Forma hauen artean ondokoak bereiz genitzake morfologjara begira: a) erroaren ostean, *-k* erakusten dutenak, hala nola, *draucat* eta *draucate*; b) erroaren ostean *-ki* erakusten dutenak, adibidez, *drauzquit* edo *drauzquidaçue*; c) *-(k)i*ren eraginpean datibo komunztadura hizkiak antzaldaturik erakusten dituztenak, esaterako, *draucu* edo *drauçu* bezalakoak; eta d) *-(k)i*ren erakusgarri morfologikorik ez dutenak, alegia, *drauat/draunat* edo *drauet* (3 atalean aztertuko ditudanak) —ikus baita Lafon (1999 [1961]: 422)—. Alabaina, forma guztiei hipotesi baten argitara begiratu behar zaie, eta hipotesi hori da euskararen testingantza klasikoetatik hona *-(k)i* buru aplikatiboa dugula euskaraz, edo bera izan ezean, buru aplikatibo isil bat. Atal honetan, ez ditut xehetasun fonologiko edo morfologikoak arakatuko, horretarako irakurleak eskura baititu Lafonen gogoeta bikainak, beste lan batzuen artean. Besterik gabe gogora ekarri nahi ditut laburki *-(k)i* aplikatiboaren hipotesirako esan-guratsuak diren oinarrizko datuak eta ez gehiago.

2.2.1. -K

-K aurki daiteke datibo argumentua singularreko hirugarren pertsonakoa denean: *draucat*, *draucacl/draucoc*, *drauca* eta abar. Singularreko hirugarren pertsona marka *-ol/a* da, eta hortaz, *-k* erroaren eskumatara kokatzen den aplikatibo morfologikoari dagokio.

2.2.2. -Ki

Pluraleko hirugarren pertsonako absolutiboa duten formek, hala nola, *drauzquit* edo *drauzquidaçue* adizkiek *-ki* erakusten dute. Bestalde, adizki batzuetarako, *-ki* duen formarekin batera, *drauzquio* adibidez, bestelakoak ere jasotzen dira, hala nola,

drautza eta *drauzca*. Datibo argumentua singularreko hirugarren pertsonakoa (*hari*) denean jasotzen dira batez ere askotariko formak. *-Ki* duten formetara begira, jakina, *-zki* pluralgilea ikusten duenak ez du ziur aski aplikatiborik ikusiko. Alabaina, nire analisiaren arabera, eta ez da nirea bakarrik, *-zki* ez da pluralgile soil bat, bi morfema beregain baino: batetik *-z* pluralgilea eta bestetik *-(k)i* aplikatiboa. Bi morfema hauek morfologikoki bereizteko ez dago inongo eragozpen morfologikorik, eta sintaktikoki arras diferenteak dira —banaketa bera proposatu dute besteak beste, Lafonek (1999 [1961]: 419-420), Rebuschik (1984: 618) eta Hualdek (2003: 211)—.

2.2.3. *-(K)ik datibo komunztadura hizkiak antzaldatzen dituenen*

-(K)i morfema batzuetan ez da bete-betean agertzen, baina zeharbidez erakusten du egon badagoela. Izan ere, *-(k)i* aplikatiboak datibo komunztadura hizkiak antzaldatzen ditu, esate baterako, *draucu* forman. Printzipioz pluraleko lehen pertsonari dagokion komunztadura hizkia *-gu* da, beloko kontsonante ahostuna duena. Hortaz, *-cu* morfema horretako kontsonate ahoskabea nolabait azaldu beharra dago. Bada, Lafonen (1999 [1961]: 425-426) hipotesiaren arabera, kontsonantearen ahoskabetzea *-k* morfemari egotz lekiok haur bezalako adizkietan (*-ku < *-k-gu*).⁶ Bestalde, *-kri* ere egotzen dio *doaçu* adizkiko bigarren pertsonako datibo komunztadura hizkian, kontsonantea igurzaria gabe, afrikatua izatea (*-tzu < *-k-zu*). Hortaz, *drauçu*, *drauçugu*, *drauçuet*, *drauçue* eta abar bide beretik azal litezke. Azkenik, *-kren* bidetik azal liteke behar bada *draut* adizkia bera ere (*-t < *-k-da*). Alabaina, Lafonek berak ondo dioen bezala, hitz amaieran, herskari ahoskabeak baino ez dira jasotzen euskaraz. Horregatik, bada, *draut* adizkiko singularreko lehen pertsonako *-t* kontsonante horzkariaren ahoskabetasuna honen ondoriozkoa izan liteke eta ez *-kren* ondoriozkoa. Paradigma osora begira (Zulaika 1998: 412-415), hitz amaieran ez dagoenean, bietara agertzen da singularreko lehen pertsonako komunztadura hizkia, kontsonante ahoskabearekin zein ahostunarekin (*drautac*, *drautaçue* vs. *draudate*). *-K* bada horzkaria ahoskabetu duena, orduan *draucu*, *drauçu* eta abarren bidetik azalduko litzateke. Forma hauetan guztietan, beraz, *-(k)i* aplikatiboa dagoke. Bestela, *-(k)irik* gabeak lirateke *draut* zein *draudate*, ondoko atalean aztertuko ditudan formen modukoak, beraz.

3. *-(K)irik gabeko aplikatiboa*

Orain arte aipatu ditugun adizki guztiek salbuespenik gabe, *-(k)i* morfema aplikatiboa erakusten dute nola edo hala. Alabaina, badira morfema aplikatiboaren arrastorik gabe ere, datibo komunztadura hizkiak erakusten dituzten formak. Komunztadura hizki horiek agertzea, lehenago ere esan dudana bezala, argumentu estatua duen datibo sintagma baten adierazgarriak dira. Hortaz, halako adizkiak ditugunean ere, egiturara gaineratutako datibo argumentuak daude euren komunztadura hizkiekin batera. Mekanismo hori, nire ustez, *-(k)irik* gabeko aplikatibo bat da, aplikatibo isil bat beraz, burutzapen morfologikorik ez duena, baina sintaktikoki

⁶ Izatez, oso tentuz formulatzen du hipotesi hori (ikus Lafon 1999 [1961]: 426), baina nik esango nuke ikuspuntu sintaktiko huts batetik, bederen, akatsik gabea dela. Xehetasun fonologikoen inguruko eztabaida baterako, ikus Ariztimuño (2014b).

izan badena. Halakorik ez balego, orduan beste modu batez azaldu beharko litzateke datibo sintagmaren presentzia eta dagokion datibo komunztadura hizkiarena. Ikusi dugunez -(K)iren estrategia aztertzen ari garen sisteman bertan orokorturik dago, eta gerora, garaian garaiko sistemak izan arren, estrategia hori noiznahi eta nonahi aurki daiteke. Gainera, -(k)i aplikatibo bat bada, neronek proposatzen dudana bezala, orduan ez da euskaraz eta euskaraz bakarrik bere lekukotasuna ematen duen egitura, beste giza hizkuntza batzuetan ere jasotzen dena baino. Hortaz, erakusgarri morfologikoaren absentsiak ez du printzipioz hipotesi sintaktikoa baliogabetzen.

Esan beharra dago egitura aplikatiboen definizio tipologikoan, bederen, morfema beregain bat agertzeari berebiziko garrantzia ematen zaiola, hainbestearinokoa non halako morfema aplikatiborik ez duten hizkuntzetarako, ez den egitura aplikatibo deitura onartzen (ikus Polinsky 2013). Bide batez, Polinskyk dioenez, deitura honen lehen aipamena espainiar misiolariak egin omen zuten hizkuntza amerindiarren eta bereziki uto-aztekarren gramatiketan, eta horren ostean jaso zuten deitura bantu hizkuntzetako ikertzaileek. Ikuspuntu tipologiko batetik, beharbada aplikatiborik jatorrena hizkuntza hauetan aurki daiteke, eta egia osoa esateko, benetan bitxiak dira egitura hauek hizkuntza uto-aztekarretan eta bantu hizkuntzetan. Alabaina, diferentziak diferentzia, *osagarri bikoitzeko egituren*, hots, *John gave Mary a book* 'Jonek Mireni liburuua eman zion' bezalako egituren parekoak direla esan daiteke, eta aplikatiboak balira bezala azter daitezke, eta hala aztertu izan dira (Pylkkänen 2003/2008). Ingeleseko egiturara begira, euskaraz ez bezala, ez dago *gave* aditz jokatuan aplikatiboari egotz dakioken inongo morfema beregainik, hau da, gure -(k)iren parekorik; ez Maryri ez liburuari dagokion inolako komunztadura hizkirik ere. Izatez ez Maryk ez liburua ez dute ageriko kasu markarik (kasu marka abstraktua duten arren, noski). Hortaz, aplikatiboaren burutzapen morfologikorik batere ez duten hizkuntzetarako aplikatiboaren analisia proposatu izan bada, neronek, behintzat, ez dut inongo eragozpenik ikusten beste batzuen artean Leizarragaren sisteman tarteka ageri diren -(k)irik gabeko aditz jokatu batzuetan -(k)irik gabeko aplikatibo isil bat dagoela proposatzeko.

3.1. -(K)irik gabeko forma analitikoak

Gatozen berriro datuetara. -(K)irik gabeko aditz jokatuak lagunarteko bigarren pertsona datibokoa denean (*hiri*) aurki daitezke: *drauat/draunat*, *drauagu*, *drauec*. Bestalde, -(k)irik gabeak dira pluraleko hirugarren pertsona datibokoa denean (*haiei*) sortzen diren formak, hala nola, *drauet*, *druaec*, *draue*, *drauegu* eta abar. Forma hauetan, datibo komunztadura hizkiaren ezkerretara ez da azaltzen inolako morfema aplikatiborik, eta bete-betean lotzen zaio erroari komunztadura hizkia, *-al-na hi* pertsona izenordainerako eta *-e* pluralgilea pluraleko hirugarren pertsonarako. Datibo komunztadura hizkiak direla badakigu, besteak beste, kokapenari esker, euren eskumartara gaineratzen baitira ergatibo komunztadura hizkiak, adibidez, *drauat/draunat* eta *drauet* adizkietan, *-t* singularreko lehen pertsonako ergatibo komunztadura hizkia.

Adizki hauetatik aparte, eta 2.2.3 atalean dagoeneko esan dudana bezala, datiboa singularreko lehen pertsonakoa denean ere gertatzen dira behin edo behin, adibidez, *draudate* adizkian, zeinetan komunztadura hizkiaren horzkaria ahostuna den. Hortaz, forma honi dagokionez, ez dirudi -(k)i inon ere agertzen denik ezta pertsona ko-

munztadura hizkien forma fonologikoari ere eragiten dionik. Bestelakoak dira, *draut* edo *drautac*, goian Lafoni (1999 [1961]: 426) jarraituz adierazi dudan bezala, behar-bada, *-k* aplikatiboak antzaldatzen dituen pertsona komunztadura hizkia erakusten duten formatako batzu izan litezkeenak, *draucu*, *drauçu*, *drauçue* bezalakoekin batera.

Forma hauek sintaktikoki *-(k)idunak* bezala aplikatibo isil bati esker sor daitezkeela esatea analisiaren parte bat da, dudarik gabe, baina horrek ez ditu galdera guztiak erantzuten. Izan ere, erroaren ondo-ondoan (eta bere eskumatara) espero ditugun komunztadura hizkiak printzipioz ergatibokoak dira, ez datibokoak, eta are gehiago, inongo bitartekari morfologikorik gabe gaineratzen direnak ere ergatibokoak dira, ez datibokoak, azken hauek, lan honetan zehar ikusi dugun bezala, aplikatibo beharrezkoa dutelako eta ergatibokoek, aldiz, ez. Eta ez dugu ahaztu behar ergatibo eta datibo komunztadura hizkiak berberak direla, singularreko hirugarren pertsonako *-o/-a* datibo komunztadura hizki oraindik azaldugabea alde batera utziz gero behintzat. Gramatika liburu batzuetan, komunztadura hizki sorta bana egozten zaie datibo eta ergatiboari, baina horrek ez du esan nahi morfemak berberak ez direnik. Hortaz, litekeena da forma hauen atzean egotea oraindik ere ondo ulertzen ez dugun gertakari bat, datiboa eta ergatiboa nolabait lotzeko bidea eman liezagukeena.

3.2. *-(K)irik gabeko forma sintetikoak*

Lan honetako mintzagai nagusia *draut* eta abarrak dira, hots, forma analitikoak. Forma hauen artean daude orain aipatu berri ditudan *-(k)i* gabeak. Alabaina, aplikatibo morfologikorik ez duten adizkiak ez dira nahitaez analitikoak izan behar. Izan ere, Leizarragaren sistematik atera gabe, badaude forma sintetiko *-(k)i* gabeak datibo komunztadura hizki batekin batera, hala nola, *egon* aditzeko *daut* iragangaitza edo *erran* aditzeko *darradaçue* iragankorra. Eta hauek ez dira Leizarragaren idiolektoaren ezaugarriak, Etxeparearenean (1995 [1545]) ere aurki baitaitezke. Esate baterako, *daut* adizki bera dago *Amoros jelsia* ederraren *bihotza daut bethi ere nigarrez* esaldian. *Daut* hori *dagot* edo *-(k)irik gabeko dagokit* adizkiaren kidekoa da (Lafon 1980 [1944]: 393). Leizarragak, *daut* adizkiarekin batera, *dagote* eta *daue* formak ditu (Zulaika 1998: 247), guztiak aplikatibo morfologikorik gabeak, eta morfologikoki behintzat, datibo komunztadura hizkiak direla diogu ez dugulako espero aditz iragangaitz batekin, ergatibo komunztadura hizkirik, baina morfologikoki datibo komunztadurak ergatibo komunztadurarekin bat egin duela dirudi. Ez dut honekin oso urrutira joan nahi, izatez forma hauek ez direlako asko eta ez daudelako orokortuak. Agertzen diren sisteman ere gutxieneakoak dira eta *-(k)i* aplikatibo morfologikoa erakusten duten beste forma batzuekin batera osatzen dute sistema. Alabaina, adi egon beharko gara ikusteko ea datiboaren eta ergatiboaren arteko bat egite morfologiko honek bestelako ondorioz ote dakarren.

Lafonek (1999 [1961]: 423) beste alde batetik, halako forma *-(k)i* gabeen testigantza jasotzeaz gain, *egin* aditzaren aipamena egiten du, aditz honekin ere printzipioz ez baita *-(k)irik* ageri. Leizarragak, adibidez, forma iragankor datibodun artean *daguiogu-* edo *daguiegu-* ditu (Zulaika 1998: 299), eta hor *-(k)i* aplikatibo morfologikoaren arrastorik ez dago itxuraz. Eta interesgarria dena, adizkien arteko sinkretismoak sortzen dira, aurreikus zitezkeen bezala, esate baterako, *-daguiugu-* adizkian, *-gu* pertsona komunztadura hizkia bietara interpreta daiteke edo ergatibo gisa (*guk-hura*)

eta datibo gisa (*hark-guri*). Bego honetan. Dena dela, arakatu beharreko beste ildo teoriko bat litzateke *egin* aditzaren *-gi* hori, zeren beharbada *-(k)i* aplikatiboa bere oi-nordekoa da, eta ondorioz, ez dugu bata bestearekin batera agertzea espero. Horrek azal lezake beharbada, hauek bezalako aditz jokatueta, *-(k)i* ez agertzea, ez orain artean ikusi ditugun askotariko formetan, behinik behin. Ildo teoriko hori, preposizio inkorporazioaren alternatiba teorikoa izan liteke, eta arretaz aztertu beharrekoa.

4. Ondorioak

Lan honetan erakutsi dudanez, *-(k)i* morfema aplikatiboa da, *-ra* morfema arazledun aditz jokatueta ere, datibo argumentuak gaineratzeko mekanismoa. *-Ra* forma hauek, adizki analitiko iragankor datibodunetan jasotzen dira, adibidez, Leizarragaren sisteman, eta horregatik, bere sistema da arakatu dudana. Ikusi dugunez, *-(k)i* horrek itxura bat baino gehiago izan ditzake sisteman, hau da, *-ki*, *-k*, edo pertsona komunztadura hizkiak antzaldatzen dituen *-k* ezkutuko bat. Alabaina, guztiak dira sintaktikoki aplikatibo bat beraren adierazpide morfologiko berezituak. Bestalde, arrazoi morfologiko bat baino gehiago egon arren *-(k)i* eta *-(ts)i*, morfema konplexuak izateko eta batetik *-k* eta *-ts* eta bestetik *i* bereizteko, sintaktikoki guzta bat bera direla dirudi eta hortaz, bereiziezinak Leizarragaren sistematik hona behintzat. Azkenik, badira *-(k)i* morfema aplikatiborik ez duten adizkiak. Adizki hauetarako, aplikatibo isil bat dagoela pentsa daiteke eta halaxe proposatu dut lan honetan.

Aipamenak

- Albizu, Pablo, 1998, «Generalized Person-Case Constraint: A Case for a Syntax-Driven Inflectional Morphology». In Myriam Uribe-Etxebarria & Amaia Mendikoetxea (arg.), *Theoretical Issues on the Morphology-Syntax Interface*. ASJUren gehigarriak XL, Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia & UPV/EHU: 1-33.
- Ariztimuño, Borja, 2014a, «Euskal aditz jokatuaren osaeraz eta jatorriaz zenbait ohar». In Ricardo Gómez, Joaquín Gorrochategui, Joseba A. Lakarra & Céline Mounole (arg.), *3rd Conference of the Luis Michelena Chair - Koldo Mitxelena Katedraren III. Biltzarra - III Congreso de la Cátedra Luis Michelena* («Koldo Mitxelena» Katedraren Argitalpenak, 5). Vitoria-Gasteiz: UPV/EHUren Argitalpen Zerbitzua: 41-60.
- , 2014b, «Lazarragaren eskuizkribuko adizki batzuek (euskal aditz jokoaren kronologia erlatibo baterantz)». In Mari Jose Ezeizabarrena & Ricardo Gómez (arg.), *Eridenen du zerezaz kontenta. Saillkideen omenaldia Henrike Knörr irakasleari (1947-2008)*. Bilbo: UPV/EHUren Argitalpen Zerbitzua: 117-140.
- Avelino, Heriberto & Virgil Lewis, 2000, «Pima causatives and argument structure “saturation”». Eskuizkribua, UCLA.
- Baker, Mark, 1988, *Incorporation: A theory of grammatical function changing*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dixon, R.M.W. & Alexandra Y. Aikhenvald (arg.), 2000, *Changing valency. Case studies in transitivity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elordieta, Arantzazu, 2001, *Verb Movement and Constituent Permutation in Basque*. Utrecht: LOT.
- Exepare, Bernard, 1995 [1545], *Linguae Vasconum Primitiae*. Bilbo: Euskaltzaindia.

- Euskaltzaindia, 1985, *Euskal gramatika. Lehen urratsak I*. Iruñea: Nafarroako Foru Erkidegoa & Euskaltzaindia.
- , 1987, *Euskal gramatika. Lehen urratsak II*. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Fernández, Beatriz & Jon Ortiz de Urbina, 2010, *Datiboa hiztegian*. Bilbo: UPV/EHU-ko Argitalpen Zerbitzua.
- , 2014, «-(K)i». In Beatriz Fernández & Pello Salaburu (arg.). Bilbo: UPV/EHU.
- Gómez, Ricardo & Koldo Sainz, 1995, «On the origin of the finite forms of the Basque verb». In Hualde, Lakarra & Trask (arg.), 235-274.
- Hualde, José Ignacio, 2003, «Verbs. Finite forms.» In José Ignacio Hualde & Jon Ortiz de Urbina (arg.), *A grammar of Basque*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter: 205-246.
- , Joseba A. Lakarra & Robert L. Trask (arg.), 1995, *Towards a history of the Basque language*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Hyman, Larry M., 2003, «Suffix ordering in Bantu: A morphocentric approach». In Geert Booij eta Jaap van Marle (arg.), *Yearbook of morphology*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers: 245-281.
- Kimenyi, Alexandre, 2004, «Kinyarwanda morphology». In Geert, Booij, Christian Lehman & Joachim Mugdan (arg.), *An International Handbook for inflection and word-formation*. 2 liburukia. Berlin: Walter de Gruyter.
- Lafon, René, 1944, *Le système du verbe basque au XVIIe siècle*, Bordele. [Berrarg. 1980. Donostia: Elkar].
- , 1961, «Sur les forms verbales basques qui contiennent un indice datif», *BSL* 56-1, 139-162. [Berrarg. in Jean Haritschelhar & Piarres Xarriton (arg.), *Vasconiana*. IKER 11. Bilbo: Euskaltzaindia, 1999, 411-430].
- McPherson, Laura & Mary Paster, 2009, «Evidence for the mirror principle and morphological templates in Luganda affix ordering». In Akinloye Ojo & Lioba Moshi (arg.), *Selected Proceedings of the 39th Annual Conference on African Linguistics*, 39, 56-66.
- Oregi, Josu, 1973, «Euskal aditzaz zenbait gogoeta», *Fontes Linguae Vasconum* 17, 265-283.
- Ormazabal, Javier & Juan Romero, 1998, «On the syntactic nature of the *me-lui* and the Person-Case Constraint», *ASJU* XXXII-2. 415-433.
- Polinsky, Maria, 2013, «Applicative constructions.» In Matthew S. Dyer & Martin Haspelmath (arg.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. [http://wals.info/chapter/109].
- Pylkkänen, Lisa, 2003 / 2008, *Introducing arguments*. Cambridge (Mass.): The MIT Press.
- Rebuschi, Georges, 1984, *Structure de l'énoncé en basque*. Paris: SELAF.
- Rezac, Milan, 2006, *Basque morphosyntax*. Eskuizkribua, University of Nantes/CNRS.
- Shibatani, Masayosh & Prashant Pardeshi, 2002, «The causative continuum». In Masayoshi Shibatani (arg.), *The grammar of causation and interpersonal manipulation*. Typological Studies in Language 48. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins: 85-126.
- Trask, Robert L., 1981, «Basque Verbal Morphology». In *Euskalarien Nazioarteko Jardunaldiak*. IKER 1. Bilbao, Euskaltzaindia: 285-304.
- , 1995, «On the history of the non-finite forms in Basque». In Hualde, Lakarra & Trask (arg.), 207-234.
- , 1997, *The history of Basque*. London: Routledge.
- Tuggy, David H., 1988, «Náhuatl causative/applicatives in cognitive grammar». In Brygida Rudzka-Ostyn (arg.), *Topics in cognitive linguistics*, Amsterdam: John Benjamins: 587-618.
- Zulaika Ijurko, Esther, 1998, *Ioanes Leizarragaren aditza*. Donostia: Deustuko Unibertsitatea.